

DEN RETTSMEDISINSKE KOMMISSJON

Justisdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres referanse

Deres dato

Vår referanse

Vår dato

201002398

31.01.2011

Høringsuttalelse vedrørende utvidelse av virkeområdet for strafferettslige særreaksjoner for utilregnelige som begår vedvarende og samfunnsskadelig kriminalitet.

Den rettsmedisinske kommisjon er i høringsuttalelsen ikke nevnt. Det må være en forglemmelse.

Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) ønsker å gi en uttalelse som er todelt. Det ene er selve forslaget til særreaksjon, det andre er synspunkt på DRK sin rolle ved gjennomføring av særreaksjonen. Uttalelsen fra DRK er ført i pennen av psykiatrisk gruppe.

I Høringsnotatets innhold

A. Utvidelsen av grunnlag for idømmelse av særreaksjon etter §§ 39a og b.

Forslaget om en liten utvidelse: *"tar ... sikte på en snever utvidelse av gjeldende særreaksjoner overføring til tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg for kriminalitet som har karakter av integritetskrenkelser og som gjentatt rammer samme person på en slik måte at det har karakter av systematisk forfølgelse"* anses ukomplisert. Spørsmålet er om ikke farekriteriet i gjeldende Psykisk helsevernloven og Lov om sosiale tjenester kapittel 4a allerede dekker dette. Da er endringsforslaget unødvendig.

Det som er uheldig er at forslaget ikke samtidig gjelder § 39 c. Det foreligger ingen grunn for å skulle skille hvilke typer lovbrudd av denne type alvorlighet som skal kvalifisere for en særreaksjon avhengig av om personen er tilregnelig eller ikke, da den skal være begrunnet i samfunnsvernet og mange av tiltakene vil være de samme. En tilregnelig lovbrøyer vil kunne kvalifisere i like stor grad som en utilregnelig lovbrøyer ved denne type lovbrudd, om ikke mer. Endringen bør derfor også omfatte de tilregnelige lovbrøyerne og innarbeides i § 39 nr. 1.

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon:	Hjemmeside:
Postboks 8027 Dep	Teatergt. 5	22 99 13 63	www.sivilrett.no
0030 Oslo	Org. nr.	22 99 13 54	
	986 186 999	Telefaks:	E-post: drk@sivilrett.no
		22 99 13 01	

B. Vedrørende utvidelse av virkeområdet for strafferettslige særreaksjoner for utilregnelige som begår vedvarende og samfunnsskadelig kriminalitet.

3. Nærmere om vilkårene for å idømmes tidsbegrenset tvungent opphold i psykisk helsevern

Forutsetningene for å kunne idømmes den nye særreaksjonen er at den dømte må være funnet utilregnelige etter straffeloven § 44, 1. ledd. Det må på domstidspunktet være dokumentert at den dømte ikke fyller kriteriene for tvungent psykisk helsevern § 3-3 etter Psykisk helsevernloven. Kriteriene for straffeloven § 39, jf § 39 nr 1 anses ikke å være til stede. Kriteriene for den nye straffeloven § 39 tredje til sjette ledd anses å være stede, jf forslaget om den nye § 39 nr 3.

DRK vil bemerke følgende:

Før en domsavsigelse om ny § 39 tredje til sjette ledd, jf § 39 nr 3 kan komme til anvendelse, må det foreligge en rettspsykiatrisk vurdering ved to uavhengige sakkyndige og en rettspsykiatrisk erklæring som skal kvalitetssikres av DRK.

Taushetsplikt foreligger før evt. rettskraftig dom. Innsyn i taushetsbelagte opplysninger som psykiatriske journaler vil være nødvendig i en del tilfeller for å ta stilling til om kriteriene for sivilrettslig vern etter § 3-3 i psykisk helsevernloven kan komme til anvendelse. Alternativt vil det måtte brukes observasjon etter Straffeprosessloven § 167. Dersom den tiltalte ikke gir innsyn i taushetsbelagte opplysninger vil det ikke være mulig å ta stilling til om vilkår for PHVL § 3-3 foreligger i en del tilfeller. Retten vil da ikke kunne idømme tidsbegrenset tvungent opphold etter straffeloven § 39 tredje til sjette ledd.

DRK er av den oppfatning at denne gruppen psykotiske lovbrøtere bedre kunne ha blitt ivaretatt gjennom en endring av dagens praktisering av tvungent psykisk helsevern etter Psykisk helsevernloven. Det er i tråd med lovforarbeidene til dagens Psykisk helsevernlov, alternativt en liten utvidelse av tilleggskriteriene som kunne ha hjemlet etablering, og ikke minst opprettholdelse av tvungent psykisk helsevern overfor denne gruppen.

4. Nærmere om innholdet i tidsbegrenset tvungent opphold

4.2 Hvor skal tidsbegrenset tvungent opphold gjennomføres?

Utredning av de dømte er tenkt lagt til de regionale sikkerhetsavdelingene. Det er for få regionale sikkerhetsplasser i Norge til at de kan benyttes til dette formålet. De regionale sikkerhetsavdelingene er spesielt tilrettelagt for en annen pasientgruppe som fyller farekriteriet i Psykisk helsevernloven eller har utført straffbare handlinger av en slik alvorlighet at de fyller kravene i straffeloven § 39, nr 1. Det vil være feil ressursbruk å bruke de regionale sikkerhetsplassene til personer som bare fyller kriteriene etter straffeloven § 39 tredje til sjette ledd, jf § 39 nr 3.

Ved å blande gruppene vil det kunne oppstå rettssikkerhetsproblem for den nye gruppen dømte. Ved innleggelse i en regional sikkerhetsavdeling vil pasientene idømt den nye særreaksjonen kunne bli utsatt for alt for strenge tiltak begrunnet i sikkerhet, tiltak som er helt nødvendige med dagens populasjon. Det vil også være fare for fortrenkning av sivilrettslig innlagte pasienter som følge av at domfelte erfaringsmessig prioriteres.

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon:	Hjemmeside:
Postboks 8027 Dep	Teatergt. 5	22 99 13 63	www.sivilrett.no
0030 Oslo	Org. nr.	22 99 13 54	
	986 186 999	Telefaks:	E-post: drk@sivilrett.no
		22 99 13 01	

De dømte til tidsbegrenset tvungent opphold vil kunne ivaretas på et lavere sikkerhetsnivå, men høyt nok til å holde dem rusfri og hindre dem å rømme i utredningsfasen. Denne type poster er stort sett nedbygd i Norge, men noen poster kan gjenoppbygges til dette formålet.

Det er forskjellig praktisering av lovverk og faglige vurderinger mellom de regionale sikkerhetsavdelingene. For å få tilstrekkelig erfaring med den aktuelle gruppen, må det være et visst volum. Dersom lovendringen blir gjennomført, er DRK av den oppfatning at det i første omgang bør vurderes etablert en egen fagenhet for personer dømt til tidsbegrenset tvungent opphold. Behovet for plasser er i følge forslaget ikke større enn at dette vil være nødvendig og gjennomførbart. Skulle det seinere vise seg å bli behov for flere plasser, må det først da tas stilling til om denne fagenhet skal ekspandere eller om en skal finne andre alternativ.

4.3 Hva innebærer tidsbegrenset tvungent opphold?

Formålet er en bred kartlegging av den dømte tilsynelatende i løpet av en kort tidsramme fra tre uker til seks måneder. Lovbrudd, tiltale og idømmelse av særreaksjon vil skje over en tidsperiode over måneder. Flere vil kunne være innlagt i psykiatrisk sykehus i påvente av dom, jf det at de aller fleste som gjentatte ganger fyller kriteriene for straffeloven § 44, 1.ledd også vil fylle kriteriene for alvorlig sinnslidelse i Psykisk helsevernloven. Noe utredning kan da allerede ha skjedd, jf at de også skal judisielt observeres.

Særreaksjonen er foreslått mer i retning av en tidsbegrenset tvungen observasjon enn en tradisjonell særreaksjon som løper så lenge grunnlaget for særreaksjonen fortsatt er til stede. Denne åpenbare mangelen på behandlingsmulighet i forslaget er prøvd reparert gjennom at den dømte kan overføres tvunget psykisk helsevern etter § 3-3 om den dømte ikke samarbeider om adekvat behandling. Særreaksjonen vil i så fall løpe parallelt. Om det åpnes opp for to parallelle løp med tvang bør det klart fremgå hvilken av lovene som skal ha forrang. Vil fordelene ved denne muligheten oppveie de rettssikkerhetsmessige ulempene denne type "dobbeltvang" har?

4.4.1 Behovet for innhenting av informasjon

Forslaget slik det foreligger er etter DRKs oppfatning en farlig uthuling av taushetsplikt og personvern og meget ufullstendig utredet.

Det foreslås at kun enkelte typer opplysninger skal kunne innhentes. DRK skjønner ikke hvem som skal vurdere hva som er tilstrekkelig og nødvendig informasjon. Informasjon vil kunne bli gitt i både for stort omfang og for lite avhengig av avsenders vurdering.

Ved rettspsykiatriske undersøkelser er det sakkyndige som innhenter taushetsbelagte opplysninger dersom observanden samtykker. De sakkyndige har nødvendige forutsetninger til å gjøre et nennsomt utvalg av disse opplysningene. DRK er av den oppfatning at taushetsbelagte opplysninger må gjennomgås av sakkyndige før de blir gitt videre til aktuelle instanser, inkludert rettsapparat. Konsekvenser i vidt omfang må utredes før forslaget gjennomføres.

4.6 Kan dom på tidsbegrenset tvungent opphold idømmes flere ganger?

I lys av hvilken populasjon som er tenkt omhandlet av særreaksjonen er det nødvendig å påpeke at det alt overveiende er manglende adekvate tvangstiltak over tid som er problemet.

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon:	Hjemmeside:
Postboks 8027 Dep	Teatergt. 5	22 99 13 63	www.sivilrett.no
0030 Oslo	Org. nr.	22 99 13 54	
	986 186 999	Telefaks:	E-post: drk@sivilrett.no
		22 99 13 01	

Dette er utilregnelige personer, ofte med et alvorlig rusproblem med assosiert kriminalitet i en kronisk fase av lidelsen.

Tidsbegrenset tvungent opphold er et så utilstrekkelig tiltak og så kort tidsramme i forhold til hva som er dokumentert å virke i forhold til målgruppen at det ikke skulle være nødvendig å idømme denne særreaksjonen mer enn en gang. Er den utilstrekkelig den første gangen, kan en anta at den vil være det også neste gang.

4.7 Hva skjer etter at dom på tidsbegrenset tvungent opphold er gjennomført?

De dømte er personer som trenger en rekke tiltak over et bredt spekter fra tjenesteytere innen psykisk helsevern, somatisk spesialisthelsetjeneste, spesialisert rusbehandling, kommunehelse- og sosialtjenesten m.m. De har tilsynelatende ikke klart å nyttiggjøre seg denne type tilbud før. Det er i forslaget ikke argumentert på noen overbevisende måte at etter en dom på tidsbegrenset opphold skulle situasjonen være endret.

DRK anser at dom til særreaksjon kan utvikle seg til et midlertidig utredningsopphold på et høyt sikkerhetsnivå. Dette er en svakhet med forslaget. Dommen ansvarliggjør bare psykisk helsevern, mens tiltakene som vil virke forebyggende som bolig, meningsfylt aktivitet og fritid ivaretas av andre instanser.

6. Administrative- og økonomiske konsekvenser

Høringsutkastet inneholder kun rene spekulasjoner på hvor mange som kan bli omfattet av en lovendring. I høringsutkastet er det angitt at antallet dømte er anslått til mellom 10 og 20 per år. Dette anslaget er åpenbart for lavt, spesielt i en overgangsfase som følge av et akkumulert behov. All erfaring fra andre land i Europa som har innført denne type særreaksjoner har antall dømte en forventet oversteget dette anslaget.

Mælandutvalget anbefalte ytterligere utredning. DRK kan ikke se at forslaget bygger på en slik absolutt nødvendig utredning.

Årlig dømmes 10 til 20 personer til overføring til tvungent psykisk helsevern. Det gjøres imidlertid rettspsykiatriske observasjoner av ca 100 psykotiske lovovertredere årlig. Det betyr at ca. 80 psykotiske lovovertredere som rettspsykiatrisk observeres årlig ikke straffes. Hvor mange av disse som vil falle inn under lovforslaget er det ingen som vet.

Tall på henlagte lovbrudd under antagelse av at lovovertreder er utilregnelig er store og kan tyde på at utilregnelige plagsomme lovovertredere er betydelig høyere enn det forslaget antyder. Dette er meget ufullstendig utredet. Sammenholdt med at lovforslaget er tenkt å tillegge de regionale sikkerhetsavdelingene ansvar for gruppen, krever det en nøyere utredning før særreaksjonen vurderes innført, blant annet fordi de regionale sikkerhetsplassene for få.

II. Den rettsmedisinske kommisjons rolle

Da alle som er aktuelle for den nye særreaksjonen er funnet utilregnelig etter strl § 44, 1.ledd, vil det foreligge en rettspsykiatrisk erklæring som er kvalitetssikret av DRK. DRK vil ha en nøkkelrolle i forhold til å få oversikt over hvor mange som eventuelt vil kunne komme inn under ordningen i forkant av dom.

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon:	Hjemmeside:
Postboks 8027 Dep	Teatergt. 5	22 99 13 63	www.sivilrett.no
0030 Oslo	Org. nr.	22 99 13 54	
	986 186 999	Telefaks:	E-post: drk@sivilrett.no
		22 99 13 01	

Ansvar og oversikt over antall dømte bør tilligge den nye nasjonale Koordineringsenheten som også skal ivareta de som idømmes den gamle særreaksjonen.

Krav om ileggelse av særreaksjon vil måtte bli tatt med i tiltalebeslutningen, og det hadde vært naturlig at dette gjenspeiles i de sakkyndiges mandat. Det ville være en forutsetning for en adekvat kvalitetssikring av rettspsykiatriske erklæringer om personer som vil kunne omfattes av de nye særreaksjonsreglene, at spørsmålsstillingene ble besvart i henhold til et gitt mandat. Det vil også sikre en mer ens innføring av særreaksjonen i Norge, og kunne forebygge/begrense tendensen til at ulik lokal praksis utvikles som er tilfelle ved sivil tvang og ved Dom til tvungent psykisk helsevern etter kapittel 5.

Det er over statsbudsjettet for 2011 forslått at det skal være en lokal utprøving av den nye særreaksjonen i et regionalt helseforetak. DRK er en sentral premissleverandør og må være med i utviklingen av prosedyrene/kvalitetssikringen av særreaksjonen for å få en best mulig og ens praksis i Norge i tråd med gjeldende lovforståelse av de rettspsykiatriske begrepene straffeloven omhandler.

I en overgangsperiode ved oppstart av den nye særreaksjonen vil det trolig foreligge en gruppe som for kort tid siden fylte kriteriene og som nylig er judisielt observert. De opprinnelige sakkyndige bør få et tilleggsmandat der de blir bedt om en tilleggserklæring med et mandat entydig i tråd med intensjonene i den nye særreaksjonen. Det vil være naturlig at det tidlig blir et samarbeid mellom påtalemyndighet og DRK rundt utformingen av mandatene.

En relativt stor gruppe som vil kunne begå lovbrudd av den type særreaksjonen er tiltenkt å omhandle, er de med rusutløste psykotiske lidelser. Etter gjeldende norsk rettspraksis omhandles de rusutløste psykotiske lidelsene av det juridiske begrepet sterk bevissthetsforstyrrelse eller bevisstløshet, jf straffeloven § 56 c eller § 44. De vil ofte kunne fylle kriteriene for alvorlig sinnslidelse i Psykisk helsevernloven og vil ofte midlertidig kunne bli vurdert ikke å være soningsdyktige.

Faren for at kriteriene utvides til også å finne en løsning for de med kombinasjonen av rusutløste psykotiske lidelser og kriminalitet som ellers tilfredsstiller kriteriene i forslag til ny særreaksjon er til stede. DRK anser at vi må ha en rolle for sikre at det ikke skjer en utglidning i vurderingene rundt kriteriene for psykotisk etter straffeloven § 44, 1. ledd.

Oppsummering

Forslaget til særreaksjon innehar en rekke uklarheter og betydelig usikkerhetsfaktorer som ikke er utredet og som må avklares før den iverksettes. Faren for at antall dømte per år er grovt underestimert vekker bekymring, spesielt sett i lys av at de regionale sikkerhetsavdelingene med svært begrensede sengerressurser er tiltenkt oppgaven. Sett i lys av de omfattende hjelpebehov de dømte antas å ha er tiltakene som er beskrevet og tidsrammen satt til rådighet åpenbart utilstrekkelig.

Sentrale aktører som ivaretar tiltak som er dokumentert å virke behandlende og forebyggende overfor den målgruppen som er tenkt omhandlet av den nye særreaksjonen, er ikke ansvarliggjort gjennom de foreslåtte særreaksjonen.

Postadresse:	Kontoradresse:	Telefon:	Hjemmeside:
Postboks 8027 Dep	Teatergt. 5	22 99 13 63	www.sivilrett.no
0030 Oslo	Org. nr.	22 99 13 54	
	986 186 999	Telefaks:	E-post: drk@sivilrett.no
		22 99 13 01	

DRK bør sammen med påtalemyndigheten involveres i arbeidet, bl.a. utarbeidelsen av mandat ved forbehold om idømmelse av den nye særreaksjonen. DRK vil i en initialfase kunne bidra med en oversikt over antall dømte, og om det skjer endring i rettspraksis rundt de rettspsykiatriske begrepene straffeloven omhandler.

Med hilsen

e.f. for Tarjei Rygnestad
leder, DRK

Eline Sekkelsten Østby
sekretær

Postadresse:
Postboks 8027 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:
Teatergt. 5
Org. nr.
986 186 999

Telefon:
22 99 13 63
22 99 13 54
Telefaks:
22 99 13 01

Hjemmeside:
www.sivilrett.no
E-post: drk@sivilrett.no